

σχεδιάσματα

Η ΚΥΡΑ ΤΗΣ ΚΑΡΑΜΟΥΡΛΑΡ¹

*Η παρουσίαση του ειδικού αφιερώματος
στη μνήμη του Τάκη Θεοχάρη*

Πέρασαν τριανταέξι χρόνια από τότε που ο Δημήτρης Θεοχάρης μας έστειλε στις εσχατιές του έρημου κάμπου της Μαγνησιακής Θεσσαλίας, κοντά στο Στεφανοβίκειο, να ιχνογραφήσουμε τα απομεινάρια των νεολιθικών οικισμών (μαγούλα Καραμουρλάρ), πριν αυτά σαρωθούν απ' τη βαθιά άρωση των τρομερών τρακτέρ που εισέβαλαν στον κάμπο. Δυστυχώς κανείς δεν είχε ως τότε σκεφτεί πως θα μπορούσαν προληπτικά να περιφραχτούν όλες οι μαγούλες του κάμπου, που ήταν ορατές ακόμη κι από μακριά μέχρι τη δεκαετία του '70. Δεν έχαναν τίποτε οι γεωργοί απ' την απώλεια κάποιων δεκάδων καλλιεργητικών στρεμμάτων, η Ιστορία όμως έχασε αργότερα πολλά δεδομένα, επειδή τα τρακτέρ όρμησαν και ισοπέδωσαν όλες τις μαγούλες. Την προϊστορία των γεωργών προγόνων τους έχασαν και οι ίδιοι οι γεωργοί...

Ήταν στα 1972, τότε που εγώ και η Γεωργία Παπαδάκη δοκιμάσαμε την έρημο του κά-

μπου, μιας και την προηγούμενη χρονιά είχαμε γευτεί τις εσχατιές των Βορείων Σποράδων και την Κυρά Παναγιά. Νέοι ήμασταν τότε και μεγαλωμένοι μέσα σε δύσκολες εποχές, δεν είχαμε μάθει από πολιτισμικές ανέσεις. Οπαδοί του υπνόσακου και του ξενοδοχείου «ΑΣ-ΤΡΑ» ήμασταν, η διαμονή μας στο πρωτόγονο τροχο-βάγονο (Εικ. 1), που μας παραχώρησε ο Θεοχάρης και που το σέρναμε με τρακτέρ από μαγούλα σε μαγούλα, φάνταζε στα μάτια μας ως έπαυλη. Το χρειαζόμασταν –τα βράδια κυρίως– ως προστάτη από τα δεκάδες άγρια τσοπανόσκυλα, που προστάτευαν το χώρο τους και τα μαντριά που υπήρχαν μέσα στην αποξηραμένη λίμνη. Το χρειαζόμασταν και για τα μπουρίνια τα καλοκαιρινά, που τα νιώσαμε δύο φορές μέσα στον ένα περίπου μήνα που κράτησε η ανασκαφή.

Ο αρχαιολόγος έπρεπε να ξέρει να πολεμά πολλά πράγματα εκείνα τα χρόνια, οι σημερινοί θα τρόμαζαν και στην ιδέα ακό-

* E-mail: makismihos@yahoo.gr

¹ Η δημοσίευση του ειδικού αφιέρωτος στην Γεωργία Παπαδάκη, αφού το μάτι της έπεσε πάνω του και το χέρι της ήταν αυτό που το πρωταγκάλιασε. Η ίδια αρνήθηκε τη δημοσίευσή του και την παρέπεμψε σε μένα. Μπορείς ν' αφήσεις την Κυρά της Καραμουρλάρ χωρίς δημοσιότητα;

Εικ. 1: Το τροχο-βάγγο ξενοδοχείο και το «τρίκυκλο όχημα» μεταφοράς των εργατών. Επί της οροφής ο αρχαιολόγος κι ο φύλακας Βελεστίνου, Αντώνης Βουλκούδης, καρφώνουν το πισσόπανο. Δούλευαν όλοι τότε, επειδή εφαρμοζόταν το 48ωρο του Μεταξά...

μη παραμονής τους για ένα μήνα κάτω απ' τον πυρπολητή ήλιο και τη νυχτερινή άγρια ερημιά του κάμπου... Η πρώτη μου δουλειά λοιπόν ήταν η επισκευή της οροφής του που έχασκε προς τα άστρα. Έμπειρος ήμουν από μικρός σε κατασκευαστικές ιστορίες και γι' αυτό οι φίλοι στο πανεπιστήμιο μου κόλλησαν το «παρατσούκλι» του homo faber.

Είχε τελειώσει η αποξήρανση της Κάρλας πριν χρόνια και το τοπίο είχε χάσει την ομορφιά του, σε λίγα χρόνια θα έχανε και τη φυσική του υπόσταση. Χρήμα άφθονο δαπανήθηκε για την αποξήρανσή της, χρήμα άφθονο θα ξοδευόταν και μετά πενήντα χρόνια για τη δήθεν ανασύσταση της λίμνης.

Η μαγούλα Καραμουρλάρ ήταν παραλίμνια χτισμένη, αλλά ίχνη της δεν βρήκαμε. Ίσως και να μην σκάψαμε σε σωστό σημείο, ίσως ο χάντακας αποξήρανσης (Εικ. 2) της λίμνης να αλλοίωσε το τοπίο, ίσως και η βαθιά άροση να είχε κάνει το «θαύμα της» και να είχε διασπείρει τον οικισμό ολούθε. Το τελευταίο ερμηνεύει και τα νεολιθικά ευρήματα, που βρέθηκαν διάσπαρτα σε μια ακτίνα τουλάχιστο διακοσίων μέτρων μακριά από τη θέση της ανασκαφής. Τα φοβούνταν τα αρχαία οι απλοί άνθρωποι, επειδή φοβούνταν τις ιδιοκτησίες τους...

Εικ. 2: Ο χάντακας, στο βάθος το τροχο-βάγγο και σε ικανή απόσταση αυτοσχέδια τουαλέτα, με λινάτσες.

Εικ. 3: Πρόχειρο σχεδιάγραμμα του Θεοχάρη της θέσης της μαγούλας.

Ο Τάκης (Δημήτριος Ρ. Θεοχάρης) σε σκαρίφημά του (Εικ. 3), δείχνει τη μαγούλα κομμένη στα δύο απ' τα έργα αυτής της αποξήρανσης. Πολύ εύκολα στη συνέχεια μπορούσε κάποιος να παρασυρθεί σε λάθος θέση, καθώς οι αποθέσεις των ορυγμένων χωμάτων κάλυψαν σε μια μεγάλη έκταση τις όχθες του χάντακα αποξήρανσης. Έγινε σίγουρα και διασπορά των χωμάτων της όχθης και το ακριβές σημείο της μαγούλας ήταν δύσκολο να εντοπιστεί σ' ένα επίπεδο καμπίσιο τοπίο, χωρίς σημάδια προσανατολισμού.

Ο κάμπος στη διερεύνησή του μοιάζει με την αχανή θάλασσα. Στο περίπου ψάχνεις να βρεις τα «βυθισμένα» αντικείμενα, ίσως μά-

λιστα η θάλασσα με τα βυθόμετρα σήμερα είναι πιο εύκολα ερευνητή από τον κάμπο.

Ο Δ.Ρ.Θ. κράτησε κάποιες σημειώσεις (Εικ. 4) για τις τρεις πρώτες μέρες της ανασκαφής μόνο. Ουσιαστικά με την προετοιμασία της ανασκαφής ασχολήθηκε. Έκανε τις υποδείξεις του κι ύστερα εμπιστεύτηκε τα πάντα επάνω μας.

Προσπαθήσαμε με τομές να ανακαλύψουμε τον οικισμό (Εικ. 5-6). Άκαρπες ήταν οι προσπάθειές μας και μόνο τα διάσπαρτα ευρήματα μας έπειθαν για την ύπαρξή του πριν χιλιάδες χρόνια. Τα αλτρία είχαν βοηθήσει στη διασπορά τους κι αυτά κυνηγούσαμε τ' απογευματινά, όταν οι εργάτες της ανασκαφής γύριζαν στα χωριά τους κι εμείς μέναμε στο τροχο-βάγονο.

Το Εύρημα έπεσε στα μάτια της Γεωργίας. Στα δικά μου έπεσε ένα μαρμάρينو μπουστό γυναικάς. Δεν εντυπωσιάστηκα απ' το μικρό μαρμάρينو μπουστό, αυτό που με αναπτέρωσε ήταν το Εύρημα της ανασκαφικής μας περιπέτειας. Ενα μικρό βότσαλο ήταν κι ο *Homo sapiens* του έδωσε μορφή με έξι έντε-

χνες χαρακιές αμφίπλευρες (Εικ. 7).

Το Εύρημα παραδόθηκε στα χέρια του Θεοχάρη κι αυτός το αγκάλιασε ευλαβικά με τα χέρια του, έτσι όπως αγκάλιασε κι εμάς και μας εμπιστεύτηκε εκείνες τις αρχαιολογικές έρευνες, που στόχευαν στην Ιστορία.

Ήταν άσχημες εποχές, γιατί πριν λίγα χρόνια είχε κάνει χρήση της βίας της πάλι η «πλαστογραφία» της αρχαιολογίας. Θυμάμαι το πόσο είχε πονέσει ο Θεοχάρης από αυτή την ιστορία, πού, είναι αλήθεια, άργησε να την καταλάβει και να αντιμετωπίσει τις συνέπειές της με επιστημονική ψυχραιμία.

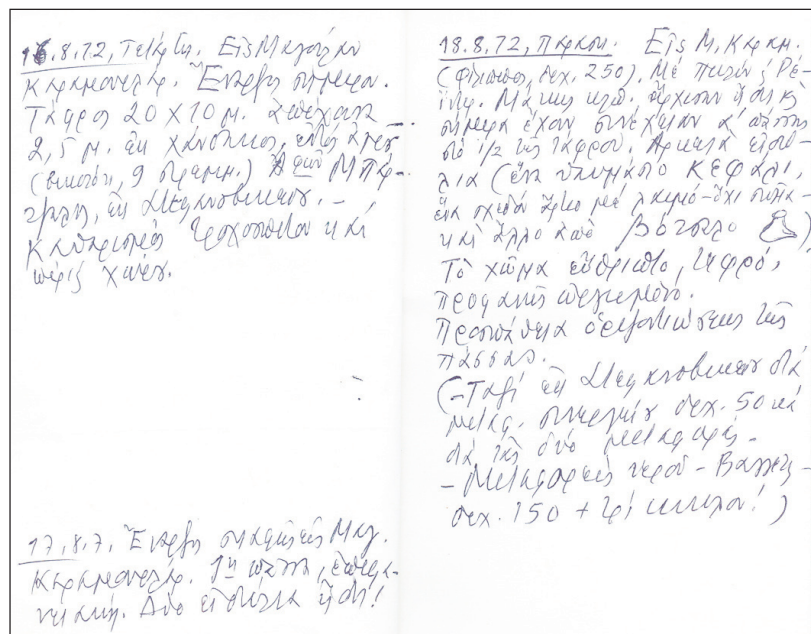
Ο Θεοχάρης αγκάλιασε το Εύρημα, έστω και συμβολικά, όπως ήξερε πάντα να δείχνει τον ενθουσιασμό του. Και όχι μόνο το αγκάλιασε, πρόλαβε κιόλας να το προβάλει στο μεγάλο πνοο για την εποχή του σύγγραμμα «Η Νεολιθική Ελλάδα». Δεν πρόλαβε όμως και να το εκθέσει στην αρμόζουσα θέση στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου και να το δώσει στη θέα του φιλότεχνου και αρχαιόφιλου κοινού.

Τον διαδέχτηκε στο Μουσείο Βόλου ο Γιώργος Χουρμουζιάδης κι αυτός του επέ-

βαλε «κάθειρξη» τριάντα χρόνων στις αποθήκες του Μουσείου. Ίσως να το θεώρησε πλαστό και του επέβαλε αυτή την ποινή...

Το εξέθεσε πριν τρία χρόνια η Βάσω Αδρύμη και νιώθω για άλλη μια φορά την υποχρέωση να την ευχαριστήσω για την τόλμη της. Το εξέθεσε και το πρόβαλε σε μια εξαιρετική θέση (Εικ. 8).

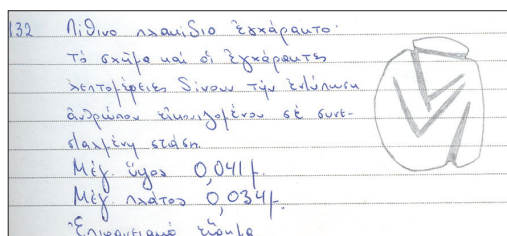
Παρόλα αυτά δεν έφευγε από το

Εικ. 4: Νιώθω την υποχρέωση να τιμήσω το δάσκαλό μου παραθέτοντας δύο μικρές σελίδες απ' το ημερολόγιό του.

Εικ. 5: Μέσα στην τομή, που δεν μας έδωσε κανένα ίχνος του οικισμού.

Εικ. 7: Έτσι καταχώρησε το ειδώλιο η Γεωργία στο τετράδιο ευρημάτων. Δεν τόλμησε ούτε η ίδια να το βαφτίσει ειδώλιο.

νου κάποιων ότι το ειδώλιο ήταν πλαστό. Το ένωθα κάποιες φορές, όταν τους μιλούσα για την Κυρά της Καραμουρλάρ².

Και τότε ήρθε τυχαία η άρση της άποψης για την πλαστότητα του ειδωλίου. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας έγινε επανέκθεση των προϊστορικών ευρημάτων πριν τρία χρόνια κι εκτέθηκε ένα πέτρινο ειδώλιο απ' το Διμήνι, εύρημα του Τσουντα στα 1903 περίπου. Το ίδρυμα Λάτση κυκλοφόρησε μέσα στις γιορτές ένα λεύκωμα για το Μουσείο της Αθήνας και κει μέσα υπήρχε και η φωτογραφία εκείνου του ειδωλίου και η περιγραφή του (Εικ. 9).

Το είχε δημοσιεύσει και ο Τσουντας το εύρημά του, αλλά κανενός το μάτι δεν πρό-

Εικ. 6: Διάλειμμα στην ανασκαφή. Μια ανάσα κάτω από ψωραλέο κιόσκι με... καλάμια.

σεξε το κακό σκίτσο των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Ακόμη και ο Τσουντας δεν το περιέλαβε στον κατάλογο ειδωλίων, αλλά το αναφέρει στον κατάλογο «διαφόρων ευρημάτων».

Ο Άγγελος Μπάσσης, ο γνωστός αρχαιολογικός και καλλιτέχνης της πόλης μας, είδε τη φωτογραφία του ειδωλίου του Τσουντα κι έσπευσε με χαρά να μου ανακοινώσει το εύρημα. Τώρα πια χανόταν κάθε αμφιβολία περί καθαρότητας της Κυράς, εκτός κι αν είχαμε... συμβουλευτεί τον Τσουντα να κάνει-πρώτος αυτός-μια ανεξήγητη παραχαράξη. Πιστεύω, μάλιστα, έντονα πως οι φωτογραφίες του ειδωλίου της Κυράς της Καραμουρλάρ βοήθησαν στη νέα προσέγγιση και «ανάγνωση» του ειδωλίου του Διμηνίου.

Δεν με εντυπωσίασε το ειδώλιο του Τσουντα, δεν είχε τη χάρη της Κυράς. Χοντροκομμένο και διάτρητο περίαπτο (;) ήταν. Ακόμη και ο Τσουντας δεν είδε τη μορφή που σχηματιζόταν με τις χαρακίες και το περιγράφει: «Πλακίδιον εκ πρασίνου στεατίτου φέρον δύο τμήματα, από των οποίων κατέρχονται δύο αύλακες προς τα κάτω, δύο δε άλλαι μικρότεραι αύλακες διευθύνονται λοξώς προς τα άνω και δεξιά. Πέμπτη αύλαξ αρχίζει από εντομής της περιμέτρου κει-

² Έτσι το είχα βαφτίσει το ειδώλιο, γιατί είχα ξεχάσει ότι η Γεωργία Παπαδάκη το είχε ονομάσει «το μωράκι της» ...

Εικ. 8: Σύλληψη Πικάσο, εφτά χιλιάδες χρόνια νωρίτερα. Μόνο που ο Πικάσο αντέγραψε έξυπνα τον «πρωτόγονο» *Homo Sapiens*...

Εικ. 9: Το ειδώλιο του Διμηνίου.

μένης εις τα αριστερά. Αι αύλακες αυτές επαναλαμβάνονται και επί της ετέρας όψεως».

Του λείπει και η έκτη χαρακιά, που χωρίζει την κεφαλή κι αυτό το καθιστά ακόμη πιο πρωτόγονο και δύσμορφο. Παρόλα αυτά, η ομοιότητά του με την Κυρά, ανοίγει το δρόμο για να εξεταστεί εκ νέου η ειδωλοπλαστική εκείνης της εποχής, να δει κάποιος τις πολιτισμικές ανταλλαγές ή επιδράσεις, να ενσκήψει στην «πρωτόγονη» σκέψη και ίσως και στις απαρχές των πρώτων μεταφυσικών και θρησκευτικών αναζητήσεων.

Πιθανό θα πρέπει να πάμε πιο μακριά απ' τη μαρξιστική θεωρία που διατύπωσε ο Γ. Χ. Χουρμουζιάδης πριν από χρόνια... Εδώ

λοιπόν ανοίγεται η φαντασία του καθενός για οποιαδήποτε γνωμάτευση. Εγώ θα προσπαθήσω να το προσεγγίσω και «ερωτικά» και επιστημονικά, όσο μπορώ.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Πάνω σ' ένα μικρό βότσαλο, μέγιστου ύψους 0,041 μ., μέγιστου πλάτους 0,034 μ. και μέγιστου πάχους 0,012 μ., ο καλλιτέχνης με έξι χαρακίες σε κάθε πλευρά έδωσε την εικόνα μιας συνισταμένης μορφής. Μια δέκατη τρίτη χαρακιά υπάρχει στη στενή πλευρά του πλακιδίου και ξεχωρίζει τις κνήμες μεταξύ τους.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ

Θα ήταν παρακινδυνευμένη τόσο για την Κυρά της Καραμουρλάρ όσο και για το εύρημα του Τσουντα. Ο Τσουντας, πρωτοπόρος στην προϊστορική έρευνα, δεν φαίνεται να ασχολήθηκε συστηματικά με την «ανάγνωση» της στρωματογραφίας. Ούτε είχε, βέβαια, στη διάθεσή του τις επιστημονικές μεθόδους που αναπτύχθηκαν αργότερα, για να υποστηρίξουν τις απόλυτες χρονολογήσεις με τον άνθρακα ^{14}C . Ο Τσουντας απλώς ανέσκαπτε και διάβαζε το παρελθόν με την εκπληκτική καθαρότητα της σκέψης του. Έτσι τοποθετήθηκε το ειδώλιο στη νεότερη νεολιθική κι ίσως η χρονολόγηση αυτή να μην απέχει απ' την πραγματικότητα, αφού ο οικισμός του Διμηνίου έχει ενταχθεί στην περίοδο αυτή.

Με κάθε επιφύλαξη η Κυρά, που ήταν άτυχη στη χρονολόγησή της, γιατί ήταν επιφανειακό εύρημα, πρέπει να τοποθετηθεί στη Μέση Νεολιθική, αφού τα πολλά διάσπαρτα ευρήματα της μαγούλας καταχωρίζονται σ' αυτή την περίοδο. Ωστόσο δεν θα θεωρούσαμε αυθαίρετη μια πρόταση που θα χρονολογούσε το «περί ου ο λόγος» ειδώλιο στη Διμηνιακή περίοδο. Και μια τέτοια πρό-

ταση δεν νομίζουμε ότι αρνείται να δεχτεί μια ανάλογη πολιτισμική δραστηριότητα να έχει αρχίσει από τη Μέση Νεολιθική και την ύστερη Παλαιολιθική ακόμα.

Μένω όμως στην υποθετική προσπάθεια χρονολόγησης που με οδηγεί στη μέση νεολιθική κι αυτό που σκέφτομαι είναι πως η ερμηνεία που θα δοθεί για το συμβολισμό αυτού του ειδώλιου παίζει καθοριστικό ρόλο για τη χρονολόγησή του. Θα μπορούσα και να ισχυριστώ πως η στάση αυτή έχει μακρόχρονη διάρκεια στα νεολιθικά χρόνια. Θα μπορούσα επίσης να καταθέσω, με κάθε επιφύλαξη, πως και το ειδώλιο του Τσουντα κατασκευάστηκε στη μέση νεολιθική, πέρασε ως κειμήλιο από χέρι σε χέρι και κάποιος το έκανε περίαπτο μετά από πολλά χρόνια. Ίσως όμως και να είναι μια εφύρεση του ιερατείου, που επέκτεινε διαρκώς τις μεταφυσικές του ανακαλύψεις.

Εδώ μπαίνει πάλι και το θέμα της επικοινωνίας μεταξύ των νεολιθικών οικισμών και το θέμα της μετακίνησης από οικισμού σε οικισμό ή ακόμη η δημιουργία «θυγατρικών» χωριών. Δεκαπέντε χιλιόμετρα χωρίζουν την Καραμουρλάρ από τον οικισμό του Διμηνίου και δεν είναι απίθανο το Διμήνι να ιδρύθηκε εξαιτίας μιας εσωτερικής μετανάστευσης προς τη θάλασσα³.

ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ

Πιστεύοντας πως η στάση που εκτέθηκε στο Μουσείο του Βόλου είναι η σωστή θα γίνει προσπάθεια αποσυμβολισμού της αφηρημένης φιγούρας. Το ειδώλιο έχει τη δυνατότητα να στηθεί καθισμένο, όμως μπορεί να στηθεί και πάνω στις κνήμες. Ίσως το περίαπτο του Διμηνίου μας οδήγησε να δούμε και τη δεύτερη στάση, μιας κι αν κρεμαστεί από τις δυο οπές φαίνεται να ακουμπά στα γόνατα και στις παλάμες του. Ίσως, ακόμα, να χρησιμοποιήθηκε ως «εγκόλπιο» από πρωτόγονους ιερείς ή για χαϊμαλί...

Εκδοχή πρώτη

Είναι η στάση των γιαγιάδων μας, που γνωρίσαμε στα παιδικά μας χρόνια και που διπλώνονταν έξω απ' τα σπιτάκια τους και χουχούλιαζαν στο σούρουπο. Αν μεταφέρουμε την εικόνα αυτή έξω από ένα νεολιθικό καλύβι, μπορούμε σίγουρα να δούμε καλύτερα τη στάση, πιθανό βλέποντας την πλάτη της κουρασμένης γυναίκας στον πλίνθο τοίχο της καλύβας.

Εκδοχή δεύτερη

Εμβρυακή στάση. Μερικοί θα πουν πως είναι αδύνατο ο νεολιθικός άνθρωπος να ήξερε τη στάση του εμβρύου, αλλά τόσοι και τόσοι αμφέβαλλαν τόσα χρόνια πως το ειδώλιο είναι αυθεντικό. Πιστεύω πως η εμβρυακή στάση ήταν γνωστή στον *Homo sapiens* και ίσως να είναι και μια απ' τις αιτίες που τον οδήγησαν στη γνωστή στάση της νεκρικής ταφής. Ίσως και η νεκρική ταφή να απεικόνιζε αυτή την επιστροφή του ανθρώπου στην αρχέγονη εμβρυακή στάση του.

Εκδοχή τρίτη

Νεκρική στάση. Απ' τις λίγες νεολιθικές ταφές που έχουμε εντοπίσει έχουμε δει πως το σώμα του νεκρού ήταν αναδιπλωμένο σε στάση εμβρύου. Οικονομία ταφικού χώρου επέβαλε αυτό το είδος ταφής, γιατί το άνοιγμα ενός μεγαλύτερου τάφου -με τα λίθινα εργαλεία της εποχής- φάνταζε εξωπραγματική τα χρόνια εκείνα. Αυτό πιστεύαμε ως τα σήμερα.

Η δεύτερη όμως εκδοχή αποδιώχνει την τρίτη. Ήταν κοντά στη Φύση οι πρωτόγονοι, η ευφυΐα της «ιερής μαγείας» οδήγησε σε μεταφυσικούς δρόμους...

Τυχαία εντελώς έπεσα πάνω σε μια φωτογραφία της νεολιθικής ταφής από τη Νέα Νικομήδεια (Εικ. 10), της Αρχαιότερης Νεολιθικής. Στο στόμα του νεκρού είχε τοποθετηθεί ένα βότσαλο. Ίσως η εγχάρακτη Κυρά της Καραμουρλάρ να είναι μια εξέλιξη καλλιτεχνική ενός άγνωστου εθίμου, που θα το βρούμε στα ιστορικά χρόνια με την τοποθέτηση των οβο-

³ Βλ. για την άποψη αυτή και τη μελέτη «Το Νεολιθικό Διμήνι», του Γ. Χ. Χουρμουζιάδη.

λών στο στόμα του νεκρού, αλλά ακόμη και στις μέρες μας σε πολλά μέρη της υπαίθρου. Ίσως και το βότσαλο να είχε την ίδια παράσταση ζωγραφισμένη κι ο χρόνος να την εξαφάνισε. Ποιο νόημα άλλωστε να είχε η τοποθέτηση του βότσαλου στο στόμα ενός νεκρού;

Εύχομαι η εκδοχή αυτή να μην οδηγήσει μελλοντικούς αρχαιοπλάστες σε αναπαράγωγή ειδωλίων αυτής της μορφής. Όμως το θεωρώ πολύ πιθανό πλέον να έχουμε στο μέλλον παρόμοια ευρήματα...

Εκδοχή τέταρτη

Η γνωστή στους παλιούς χειμέρια στάση ύπνου, όπου προσπαθούσαν να μείνει κοντά τους η θερμοκρασία του σώματος. Η νυχτερινή παγωνιά του Θεσσαλικού κάμπου επέβαλλε ακόμη περισσότερο αυτή τη στάση.

Εκδοχή πέμπτη

Στάση προσκύνησης, αν το στηρίζουμε πάνω στις κνήμες του. Είναι μια ακραία προσέγγιση που διατύπωσε κάποιος φίλος και που δεν ασπάζομαι καθόλου, μιας και... οι Αιγύπτιοι και οι Άραβες δεν είχαν εισβάλει ακόμη στη Θεσσαλία.

Πιθανό θα μπορούσε να αναπαριστά στάση τοκετού, αλλά αυτή η στάση έχει μάλλον εγκαταλειφθεί από τα δίποδα όντα εκείνης της εποχής. Ίσως στην εκδοχή αυτή μπορεί να οδηγηθεί κάποιος απ' το περίαπτο ειδώλιο του Τσουντά, το οποίο αν κρεμαστεί απ' τις οπές του οδηγεί παρακινδυνευμένα σε μια τέτοια θεώρηση. Προσωπικά πιστεύω πως οι οπές ανοίχτηκαν αργότερα στο μικρό κειμήλιο, το ίδιο που κάνουμε μέχρι σήμερα κι εμείς.

Την πέμπτη αυτή εκδοχή την απορρίπτω.

ΤΕΛΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Υποστηρίζω τολμηρά την τρίτη εκδοχή, έχοντας το «όπλο» της ταφής της Νέας Νικομήδειας και τη συνδέω με τη δεύτερη. Θα ευσταθούσε οποιαδήποτε άλλη εκδοχή χωρίς αυτή τη φωτογραφική και αρχαιολογική μαρτυρία.

Το ζωγραφισμένο, πιθανόν, βότσαλο

Εικ. 10: Η νεολιθική ταφή της Νέας Νικομήδειας.

αντικαταστάθηκε από ένα εγχάρακτο λίθινο «ειδώλιο γένεσης και θανάτου», επιστροφή του νεκρού στη γενέτειρα μήτρα. Μητέρα γη θα την ονομάσουν αργότερα οι φιλόσοφοι, που θυμίζει έντονα το χριστιανικό «*χους ει και εις χουν απελεύσει*».

Όσο για τους ιερείς, αυτοί θα πείσουν τον κοσμάκη για τον Αχέροντα και θα του πουν να ρίχνει τους οβολούς του στο στόμα του νεκρού, για να τους γευτούν οι ίδιοι, οι υπηρέτες των ιερέων και... οι αρχαιοκάπηλοι του μέλλοντος.

Αφήνω οποιαδήποτε άλλη προσπάθεια αποσυμβολισμού στους αρχαιολόγους του μέλλοντος.

Summary

The “lady of Karamourlar”

Makis Mihos

This “draft” unravels the story of the “lady of Karamourlar”, a figurine found at the Neolithic site of Magoula Karamourlar, excavated by D. R. Theocharis during the 70s.